

Gyermek-, ifjúság- és szakembervédelem a sportban – egy komplex jelenség multidiszciplináris megközelítése

Safeguarding in sport (child, youth and sports professionals protection) - a multidisciplinary approach to a complex phenomenon

Gál Andrea^{1,2}, Farkas Judit¹, Lénárt Ágota^{1,3}, Bodnár Ilona¹, Dóczy Tamás^{1,2}, Soós István^{1,4}, Dóczy-Vámos Gabriella¹, Kalmár Zsuzsanna^{1,5}, Szekeres Diána^{1,6}

1 Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Gyermek-, Ifjúság- és Szakembervédelmi Kutatócsoport (GYISZVÉD)

2 Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Társadalomtudományi Tanszék

3 Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Pszichológia és Sportpszichológia Tanszék

4 Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Pedagógia Tanszék

5 Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Torna, RG, Tánc és Aerobik Tanszék

6 Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Sportjogi Tanszék

.....

Absztrakt: Az elmúlt évtized során fokozódott a társadalmi elvárás a sport felé annak biztonságos működése és a gyermekjogok érvényesülése irányába. A nyugati országok többségében a „child protection and safeguarding” szempontjai már hosszú ideje vezérelvként határozzák meg az utánpótlás-nevelés területén folyó munkát, szigorúan szabályozva azt az eszközrendszert, melyet az edzők és egyéb sportszakemberek az eredményességet is szem előtt tartva, használhatnak. A hazai sportélet ebben a tekintetben komoly deficittel működik, bár az elmúlt időszakban a különböző célcsoportoknak (edzők, szülők, sportolók) összeállított etikai kódexek már kezdtek megjelenni a sportszervezetekben, mint az első formális szabályozók. Az utóbbi években a média által is bemutatott sportbéli bántalmazási esetek, edzők felé irányuló vádak azonban azt jelzik, hogy rendszerszerű beavatkozásra lenne szükség ezen a területen. Ehhez azonban kétségtelenül szükséges a tudományos megalapozottság és a jelenség empirikus feltérképezése, mint a gyakorlati beavatkozás kiindulási alapja. Jelen tanulmány a gyermek- és ifjúságvédelem elméleti hátterének bemutatására vállalkozik, kihangsúlyozva annak erősen multidiszciplináris jellegét.

Kulcsszavak: gyermek-, ifjúság- és szakembervédelem, sport, edzői tevékenység, multidiszciplinaritás

Abstract: Over the past decade, there has been a growing social expectation in Hungary for the safe operation of sport and the rights of children. In most Western countries, child protection and safeguarding have long been a guiding principle in the field of youth education, strictly regulating the tools that coaches and other sports professionals can use to achieve results. The domestic sporting scene is seriously deficient in this respect, although codes of ethics drawn up for different target groups (coaches, parents, athletes) have recently begun to appear in sports organisations as the first formal regulators. However, cases of sports abuse and accusations against coaches, which have been reported in the media in recent years, indicate that systemic intervention is needed in this area. This, however, undoubtedly requires a scientific basis and empirical mapping of the phenomenon as a starting point for practical intervention. The present paper aims to present the theoretical background to child and youth protection, emphasising its highly multidisciplinary nature.

Keywords: protecting and safeguarding children, youth and professionals in sport; sport coaching, multidisciplinary

Bevezetés

A fizikai és pszichés egészség, az aktív szabadidő-eltöltés felértékelődésével különösen fontossá vált a családok számára, hogy gyermekeik rendszeres és szervezett keretek között sportolhassanak. A szülők joggal bízhatnak abban, hogy ennek során biztonságos és kulturált sportkörnyezetben, felelősségteljesen gondolkodó és viselkedő szakemberek felügyelete alatt állnak.

A versenyszerűen sportoló tehetséges fiatalok sportiskolai, sportegyesületi és sportakadémiai szociális környezete egy sportcsaláddá formálódik, amelyben az edzők/sportszakemberek mintegy második szülőként is funkcionálnak. Fokozottan igaz lehet ez az akadémiai rendszerben sportoló és tanuló gyerekek, valamint az egyszülős családokban élő fiatalok számára, akik esetében, mintegy szülőpótlóként, különösen felértékelődhet az edző/sportszakember szerepvállalása. Amennyiben a médiában időről-időre megjelenő, az utánpótlás-sportban feltárt edző/sportszakember általi bántalmazásokról, visszaélésekről szóló hírek következtében csökken a sportcsalád iránti bizalom, ez a gyermekek sportból történő lemorzsolódásához, illetve az utánpótlás bázisának szűküléséhez vezethet. Ugyanakkor előfordulhat, hogy az ilyen jellegű vádak alaptalanok, mégis erkölcsileg és egzisztenciálisan tönkre tehetik, meghurcolhatják az érintett sportszakembert, kihatva annak magán/családi életére is.

Magyarországon az elmúlt években több ilyen eset is nyilvánosságot kapott, sőt, a kortárs művészek alkotásaiban is rendre megjelennek a sporttal kapcsolatos gyermekjogi kérdések: Hajdú Szabolcs Fehér tenyér (2006) című filmje, a HBO magyar filmsorozata, a Terápia (2012) első évadának 16 éves tornászlánya. Szvoren Edina novellái, Víg Balázs „Todó kitálal a sportról” című kötete, vagy éppen a legfrissebb, megrázó erejű rövidfilm, a Vércsék.

A probléma nagyságára, elterjedtségére nem következtethetünk az időről időre megjelenő írásokból, hírekből, filmekből, ezek azonban mindenképpen jelzik, hogy a jelenség – éppen feltáratlansága miatt – ott van a magyar sportéletben, illetve a közérdeklődés centrumában. Rendszerszintű válasz vagy beavatkozási stratégia mégsem született korábban ezzel kapcsolatban, ellentétben a külföldi gyakorlattal. Magyarországon a témát nem emelték önálló szakpolitikai szintre. A gyermek- és

ifjúságvédelem komplex jelensége tudományos szempontból egyelőre feltáratlan maradt hazánkban, ugyanakkor a nemzetközi sportéletet és a hazai gyermekjogok védelmének területét érintő előrelépés miatt egyre sürgetőbben merül fel az igény egy olyan kutatásra, amely multidiszciplináris szemléletben tárgyalja az áldozattá válás összetett problematikáját.

Jelen tanulmány ehhez járul hozzá a különböző tudományágak (állam- és jogtudomány, szociológia, neveléstudomány, pszichológia, sporttudományok), valamint az etika és a szervezettudományok szemszögéből történő áttekintéssel. Úgy véljük, egy multidiszciplináris elméleti háttérre épülő empirikus kutatás gyakorlati hozadéka többértű lehet: megtörténhet a sportolók, sportszakemberek bántalmazással kapcsolatos ismerethorizontjának feltárása; az áldozattá válás rizikófaktorainak azonosítása (mikro és mezoszinten); a sportszervezetek etikai kódexeinek, szervezeti kultúrájának, pedagógiai programjának és bántalmazási esetekkel kapcsolatos eljárásrendjének kialakítása vagy a már meglévők aktualizálása.

Szociológiai aspektusok

Szociológiai szempontból a sport egy sajátos szubkultúrának tekinthető, melyben az általánosan elfogadott társadalmi normák mellett specifikus belső mechanizmusok működnek, és akár sportáganként is változó viselkedésformák, valamint törvényszerűségek figyelhetők meg. Ebben az alrendszerben, és különösen az élsportban, az alapvetően fontos érték- és normaközvetítő szerepet döntően az eredményesség, mint elsődleges cél uralja, így olyan jelenségek is kísérik, melyek belülről sokszor konformnak, kívülről ugyanakkor kevésbé elfogadhatónak, sőt mi több, deviánsnak tekinthetők. A gyermek-, ifjúság- és szakembervédelem, valamint az áldozattá válás problematikája a sportszociológia, mint a társadalom és a sport kapcsolatát vizsgáló szakszociológia által vizsgált kérdések közül többhöz is kapcsolható. Így például a sportszocializációban szerepet játszó intézmények és személyek, a fiatalok biztonságos sportolása érdekében szem előtt tartott etikai elvei, illetve azok sérülése már több nemzetközi vizsgálat tárgyát képezte (*Brackenridge és Kirby, 1997; Nery, 2020; Raakman, Dorsch és Rhind, 2010; Toftegaard és Nielsen, 2001*). Az áldozattá válásban kiemelten veszélyeztetett nők

helyzetével, valamint számukra a biztonságos sportolás biztosításának szükségességével is számos, a gender studies irányzathoz sorolható kutatás foglalkozott (Brackenridge, 1997; Lenskyj, 1992a, 1992b). Ugyanakkor létezik a nők által elkövetett szexuális zaklatás is, de a férfiak szexuális bántalmazásához képest elég ritka jelenségnek ismerik el, miközben egy fiatal fiú is több esetben ilyen bántalmazásnak lehet kitéve (Hartill, 2014; Hartill és Lang, 2018, Parent és Bannon, 2011).

A sportolónők szexuális abúzus áldozattá válása ezen felül azokban a tanulmányokban is megjelenik, ahol azt a fair play szellemiségének megsértésével kapcsolatosan tárgyalják (Brackenridge, 1994; Donelly, 1999). Mindezek az aspektusok összességében összefüggésbe hozhatók a drop-out témakörével, amennyiben a sportból való korai lemorzsolódás fizikai vagy verbális bántalmazás, szexuális abúzus következményeként jelentkezik (Fasting és Brackenridge, 2007). Az edzők és más sportszakemberek fiatal sportolókkal szembeni deviáns viselkedésformáinak tárgyalása ma már elengedhetetlen része a sport társadalmi vonatkozásaival foglalkozó könyveknek is (Anderson és White, 2018; Coakley, 2017). Young (2019) a sporttal összefüggő erőszakos viselkedésformák (sport related violence, SRV) között olyan kategóriákat is említ, amelyek során az edző-tanítvány, egyéb sportszakember-tanítvány, szülő-tanítvány, vagy éppen tanítvány-tanítvány (mint kortárs bullying) relációban történik normaszegő cselekedet. Ezek jó részét a magyar sportszociológiai szakirodalom is tárgyalja (Földesiné, Gál és Dóczi, 2010; Gál, 2015), az etikus bánásmód kérdésköre a fair play elvének szemszögéből szintén már korábban elemzésre került (Vermees és Farkas, 2017).

A hazai gyermek- és ifjúságvédelem szempontjából komoly előrelépést jelenthet a nemzetközi sportszociológiai kutatásokban teret nyitó kritikai vonalhoz történő csatlakozás, melyet Coakley (2004) munkássága indított el, fontos kutatásokat indukálva az ifjúsági sport terén is (Nery, 2020). Ennek a szemléletnek – a sport nem egyértelműen, és nem feltétlenül jelent mindenkinek pozitív élményt, nem megmentője az ifjúságnak – hatását felerősítette a növekvő társadalmi igény a gyermekjogok tiszteletben tartására, a „childism” elleni küzdelem. Emellett elengedhetetlen a média szerepének bemutatása és elemzése, nem csupán a sportolókat fizikailag és pszichésen is veszélyeztető

viselkedési formák, de az edzők és egyéb sportszakemberek etikus tevékenységét megkérdőjelező esetek reprezentációjának vonatkozásában is.

Jogi és szakpolitikai vonatkozások

Jogi szempontból tekintve a gyermek- és ifjúságvédelem a sportban viszonylag új terület, az oktatás első lépéseire az 1990-es évek közepén került sor nyugaton (UK). A sportszakemberek, az edzők, a testnevelő tanárok kulcsfontosságú szerepet töltenek be a gyermekbántalmazás felderítésében és jelentésében (jelzőrendszer), mivel lakossági szinten a teljes gyermek korosztállyal találkoznak napi munkájuk során. A megelőzés és a gyermekvédelmi intézkedések, valamint a sport egyéb védő kezdeményezéseinek javítása nélkülözhetetlen. A sportban az áldozatok és az elkövetők egyéni jellemzőinek itthoni megismerése hozzájárulhat a szövetségek részére ajánlott etikai-pedagógiai kódex létrehozásához (Szekeres, 2019).

További feltételként jelenhet meg az állami szabályozás és a sport önszabályozási rendszerének kapcsolódása (Sárközy, 2015). Jogilag alátámasztott és megfelelően biztosított jelentési és vizsgálati folyamatszabályozás megteremtésével a hivatalos előírások és a fegyelmi struktúra nyomon követhetővé válnak. A visszaélések kezelésének megfelelő szervezeti szabályozása hozzájárulhat a visszaélések feltérképezéséhez (Szekeres, 2019). A sport és a bűnmegelőzés kapcsolódási pontjait vizsgálva megállapítható, hogy a fiatalkorúakkal foglalkozó testnevelő tanárok és edzők példaképként szolgálnak (Szekeres, 2019). A bűnmegelőzés közelebbről intézkedési sorozatot jelent arra nézve, hogy a bűnözés különböző szintjein lévő okok megszüntethetővé váljanak, vagy azok érvényesülése korlátozható lehessen (Herczog 2001, 2007, 2016; Gönczöl, 1987, Gönczöl és mtsai, 1996).

Eszközrendszerének elemei: 1) jogi és társadalmi eszközök (pl. tájékoztatás, nevelés, közvélemény alakítása, állami és civil szerveződések), melyek visszatartó hatást váltanak ki a bűnmegelőzésére; 2) jogi eszközrendszere elsősorban büntetőjogi, azaz visszatartja az elkövetőt, vagy mást a bűn elkövetésétől, így él a speciális és a generális prevenció eszközével. (Szekeres, 2018); a bűnmegelőzés és a sport keretmetszete kapcsolatban áll az ifjúságpolitikával, a gyermekvédelemmel, a családpolitikával, az egészségpolitikával, az oktatás-, foglalkoztatáspolitikával, a szociálpolitikával és a

sportpolitikával is. A gyermek és ifjúságvédelem célcsoportját a 0-24 éves korú gyermekek és fiatalok alkotják, amely kiemelten veszélyeztetett célcsoport (1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bünmegelőzési Stratégiáról (2013-2023), 8.2. Gyermek- és ifjúságvédelem).

A NOB volt az első olyan nemzetközi sportszervezet, amely 1999-ben felállított egy független Etikai Bizottságot az Olimpiai Mozgalom etikai elveinek védelme érdekében. Ezeket az elveket az Etikai Kódex és annak végrehajtási rendelkezései rögzítik (*NOB Etikai Kódex, 2020*). Az EU több tagállamában nemzeti szintű keretrendszereket dolgoztak ki és vezettek be az 1980-as évektől kezdve a gyermek és ifjúságvédelem a sportban, az integritás témakörben. Különösen az Egyesült Királyság járt az élen és független, legtöbbször egyetemi szakértők aktív nemzetközi jelenlétének köszönhetően hatásukra nemcsak az EU, de az Európa Tanács is beemelte a kérdést a szakpolitikájába.

Globális összefogás keretében az UNICEF és kilenc nemzetközi szervezet is elkészítette a tanulmányokat, kiadta a jó gyakorlat gyűjteményeket és az eszköztárat (toolkit).

Legújabbban a sport nemzetközi (ernyő)szervezetei fogadnak bejelentést/panaszt. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság 2019-ben létrehozott egy új online jelentési rendszert, az összes beépített garanciával, ami a reporting első lépéstől adott (<https://ioc.integrityline.org/>). Ezt megelőzően még 2015-ben került sor a Chief ethics and compliance officer pozíció bevezetésére).

A sport és az áldozatpolitika (sportviktimológia) területének integrálása megteremtheti – szabadidő, az amatőr és a hivatásos jogállás esetén is – a sportolók és sportszakemberek érzelmi, fizikai és szexuális bántalmazásának megelőzésére irányuló nemzeti politika és eljárásrend megteremtésének lehetőségét Magyarországon (*Szekeres, 2019*). Angolszász mintára megteremthető lehetne a nemzeti szintű jogi szabályozás a sporttal összefüggő kockázati tényezők kezelésére törvényi és rendeleti szinten, mind a sportszervezetek, mind pedig a sport alanyi, szereplői és a stakeholderek részére (*Szekeres, 2019*).

Pedagógiai, oktatási-képzési pillér

A pedagógiai kutatások közül, a „fekete pedagógia” kutatásokat (*Rutschky, 1977; Hunyadi-né és mtsai, 2006; M. Nádasi és Hunyadi, 2006*)

figyelembe véve, meg kell vizsgálni a sérelmek és bántalmazások fajtáit és súlyosságát, melyek alapján eldönthető, hogy mely esetek sorolhatók egyrészt a pedagógiai megoldást kívánó esetek közé, másrészt azon jogi kategóriákba, melyek esetén az áldozatvédelem szükségessége előtérbe kerül. *Borossán és munkatársai* (2022) tanulmányukban kategóriákba sorolták az ilyen eseteket, úgymint:

- Méltatlan tanári vagy edzői magatartás;
- Kapcsolati és pályaszocializációs problémák tanár és diák vagy edző és sportoló között;
- Alaptalan feltételezések (hamis vádak) a tanár vagy az edző részéről;
- „Pszichológiai terror”, vagyis olyan rendszeres viselkedés, amely félelmet kelt, szorongást okoz és/vagy a személyiség megvetésével jár együtt a nevelő részéről;
- Verbális és/vagy fizikai agresszió, bántalmazás;
- Szexuális zaklatás vagy bántalmazás;
- Be nem sorolt vagy egyéb esetek.

A súlyosabb eseteket, mint például a rendszeres fizikai és/vagy mentális abúzus, továbbá a szexuális zaklatás problémáit több szerző kutatta és publikálta a nemzetközi szakirodalomban (*Brackenbridge és mtsai, 2005; Fastig és Brackenbridge, 2007*). A gyerekek a sportban is a jövőt jelentik: a következő nemzedék felelős sportvezetői, sportszakemberei lesznek. Ezért fontos, hogy életkoruk előrehaladtával jogaikat minél inkább önállóan gyakorolják, képviseljék véleményüket. Ne minősítsük gyermeknek cselekedeteiket, gondolataikat és érzelmeiket, ne legyünk előítéletesek, lekezelőek velük; a „felnőttiség” ne legyen mindent felülíró kategória (*Young-Bruelhl, 2013*).

Egy fizikálisan, mentálisan és erkölcsileg fejlődésben lévő korosztálynak nincsenek még olyan megoldási sémáik, viselkedési repertoárjuk, hogy bizonyos nehézségekkel sikeresen szembe tudjanak nézni, hogy élni tudjanak jogaikkal. Jogtudatosságukat, jogérvényesítő képességüket a velük közvetlen kapcsolatban lévő edzők tudják leginkább támogatni, fejleszteni. Ezért fontos a képzésük ebből a szempontból is (*UN-CNF, 2013*).

A szakemberképzést jelentősen támogató eszköz a nemzetközi projektekben történő részvétel. 2014 és 2020 között (az azt megelőző időszakban az E+ elődje) az EU Erasmus+ Sport program keretében centralizált projektek biztosítottak forrást arra, hogy európai érdekelt és kompetens szakmai szervezetek, a tagállami helyi sportszervezetekkel és

egyetemekkel együttműködésben projekt formában hozzanak létre olyan értékes forrásanyagokat, dokumentumokat, melyek implementálása bármikor megtörténhetett volna pl. Magyarországon is. Sajnos több ilyen projektben való magyar részvétel sem tudta elérni, hogy a hazai érdekelt felek napirendre tűzzék a kérdést és együttműködéssel, fokozatos építkezéssel elinduljon a fejlesztés útján, aminek sikerét a sok-sok jó gyakorlat, segédanyagok, az helyi és országos szintű, állami és nem állami sportvezetés részére készült ajánlás garantálta volna. A Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem munkatársai a különböző célzott projekteken való aktív közreműködésnek köszönhetően jelentős, első kézből szerzett ismerettel rendelkeznek a terület korábbi és jelenlegi nemzetközi fejleményeivel kapcsolatban, ami a tervezett projekt során idővesztés nélkül, jól hasznosítható lesz (2014-15: ProSafe Sport projekt, 2017: PSS+ projekt, és 2016-2018: VOICE projekt).

Pszichológiai szempontok

Pszichológiai szempontból a kutatási területet már feltérképezték. A feltárt esetek tekintetében a pszichológiai segítségnyújtás biztosításának megszervezése volt a cél, amelyhez kapcsolódóan gyakorlati támogató egyéni és csoportos sportpszichológiai segítségnyújtásra kerülhetett sor (*van der Kolk, 2020; Kuritárné és Tisjárt, 2015*). A társadalomban megjelenő ezirányú torzulások megelőzése és a helyes társadalmi szemlélet kialakítását hangsúlyozta kutatásában *Armour és Umbreit* (2018).

A magyarországi bántalmazás megelőzését és visszaszorítását célként kitűző hálózat kiépítésére, működtetésére, szakmai feladatainak ellátására és felügyeletére irányuló javaslatával több civil szervezet részéről is megtörtént, bár nem a sport területén. A sportpszichológus praxisokban dolgozó szakemberek körében történő adatgyűjtés során lehetőség nyílhat a hazai esetek tipológiájának meghatározására, amely egyben elméleti keretként szolgál a további gyakorlati munkához.

A szexuális bántalmazás eseteit tekintve a sportpszichológiában a szerepek és a felelősség kérdéskörét vizsgálták a sportolók és a sportszakemberek védelmében. A sportpszichológus képzésben kiemelten foglalkoznak a bántalmazás és a védelem kérdéskörével (*Kerr és mtsai 2020*). A legfontosabb megállapítások között az is szerepelt, hogy a kutatások többnyire lányokkal és nőkkel foglalkoznak,

a fiúkkal és a férfiakkal szembeni szexuális visszaélés vizsgálata háttérbe szorul (*Kerr és mtsai, 2020, Stirling és Kerr, 2009*).

A jelenlegi nemzetközi kutatási aspektusokból kiemelhető az elhanyagolás jelensége, a bántalmazás résztvevőinek szerepe és attitűdjei, valamint a jóvátétel, a sportág-specifikus bántalmazási formák és rizikófaktorok, a tudásmobilizálás és átadás ezen a területeken, valamint a prevenció lehetőségei. Ezek mellett előtérbe került a sportpszichológiai konzultációk és az ellátás szerepe, mely fokozott hangsúllyal jelenik meg a szakemberek képzésében.

A gyermek- és ifjúságvédelem (sport)szervezeti összefüggései

A sportszakember-állományra vonatkozó elvárások az elmúlt évtizedek során megnövekedtek (*Corthouts és mtsai, 2019*), különös tekintettel az edzők szakmai felkészültségére (*Perényi és Bodnár, 2015*). Ebben a folyamatban a szakemberek meglévő és elvárt kompetenciáival kapcsolatban is változások következtek be, mely folyamatokat az Európai Sport Foglalkoztatási Observatórium (EOSE) is vizsgálta, többek között Magyarország vonatkozásában is. A kutatási eredmények kiemelik a sportszakmai felkészültségen kívüli olyan ismereteket és kompetenciákat is, mint például a szociális és pedagógiai érzékenység, valamint a felkészültséget különböző korosztályokkal, köztük a gyermekekkel való adekvát bánásmód területén (*Onyestyák és mtsai, 2019*).

A sport alapvetően és döntően civil szervezeti közegben működik (*Bjarne et al, 2016*). A civil szervezeti formák többségét maguk a sportegyesületek alkotják Európában (*Elmose-Østerlund és mtsai, 2017*), hazánkban is (*Perényi és Bodnár, 2015*). A civil szervezetek felől érkező elvárások és igények figyelembevétele, az azokra történő reagálás a sport jövője szempontjából alapvető kérdés. Hazánkban a több mint tizenkétezer sportegyesületben különböző korosztályok eltérő versenyzési és eredményességi szinteken sportolnak (*Perényi, 2020*). A sportegyesület adja azt a szervezeti közeget, amelynek működési rendje, szervezeti kultúrája, szabály és normavilága ad keretet a szervezett sportban érintettek részére. Mivel az európai sportegyesületekben általános problémát jelent az egyesületi tagok számának csökkenése, a lemorzsolódás és a nem szervezetalapú sportolás (*Breuer et al, 2017; Roest és mtsai, 2017; Elmose-Østerlund és*

mtsai, 2017) a tagság megtartása, esetleg létszámának növelése. Az esetleges taglétszámi csökkenés kifejezetten a gyermek és ifjúsági csoportok esetében aggályos (*Seippel, 2020*), hiszen a koragyermekkorai sportolás hiánya veszélyezteti az az egész életen át tartó sportolás lehetőségét is.

Más kutatások a sportegyesületek eredménycentrikusságának növekedéséről számoltak be, amely magával hozta a szervezeti és szakemberi professzionalizációt (*Nagel és mtsai, 2012; Perényi és Bodnár, 2015; Perényi, 2013; Bodnár és Perényi, 2012*). A gyermek-, ifjúság-, és szakembervédelem ismeretátadási és eljárás-szabályozási rendszerének alapja a sportegyesület szervezeti kultúrája, annak formálása. Ebben a szervezeti kultúrában realizálódik a szervezet érték- és normarendszere. Ezzel párhuzamosan felértékelődött a sportegyesületek új kihívásaival kapcsolatos innovatív válaszok keresése (*Corthouts és mtsai, 2019*). A gyermekek védelmének biztosítása során a sportszervezeti felelősség megkérdőjelezhetetlen (*Györfi és mtsai, 2023*). A sportszervezeteknek olyan szervezeti kultúrát és olyan eljárás-szabályozási rendszert kell kialakítania, melyben minden érintett, legyen az sportoló vagy sportszakember, biztonságos és örömteli közreműködésre kap lehetőséget.

Etikai relevanciák

A fiatal és profi sportolók védelme szintén kulcsfontosságú kérdés a sport etikája területén. A szakemberek kizsákmányolásának és tárgyiasításának problémáival szembesülve a 21. századi sport nagykereskedelmi forgalomba került világában (*Walsch, 2015*), a versenysportban tapasztalható gyakori visszaélések (*Brackenridge, 1994; Burke, 2001; Russell, 2011*) a női sport kapcsán (*Brackenridge, 1987, 1997; Heywood és Dworkin, 2003; Stirling és Kerr 2009*), hamar világossá vált, hogy mind az edzői etikának, mind a sportigazgatás és a szabályozás etikájának hangsúlyoznia kell az edzők, sportigazgatók és politikai döntéshozók erkölcsi kötelességét a sportolók mentális és fizikai jólétének védelme, valamint emberi jogai és méltóságuk tiszteletben tartása érdekében. A sportolók hosszú távú érdekeinek, jogainak és méltóságának tiszteletben tartásának fontosságát a magyarországi szakmai edzői közösség is elismerte (Edzők Etikai Kódexe, I.1, II.2, III.2), és a vonatkozó nemzetközi ösztöndíjrendszerek kiírásaiban is hangsúlyozzák (*David, 2005; Kerr*

és Stirling, 2008; McNamee, 2011). Mégis létfontosságú annak elemzése, hogy a sport erkölcsi és adminisztratív kerete miért és hogyan nem védi a sportolókat (érdekeiket, alapvető jogaikat vagy emberi méltóságukat), hogyan tudjuk hitelesen azonosítani az esetlegesen érintett sportolókat vagy sportolói közösségeket (*Nussbaum, 2016*), és hogyan védhetjük jobban a sportolókat, nem csak erősebb jogi, hanem szilárdabb erkölcsi környezetet is építve.

Az empirikus kutatás lehetőségei és korlátai

A Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetemen 2021 végén alakult kutatócsoportja arra vállalkozott, hogy egy négyéves pályázati munka keretében feltárja a gyermek-, ifjúság- és szakembervédelem jelenlegi helyzetét a magyar sportéletben, beazonosítva egyebek mellett az áldozattá válás társadalmi, szervezeti és egyéni rizikófaktorait. Az első fázisban az elméleti háttér feltérképezése, valamint annak részeként a fogalmi tisztázás készíti elő az empirikus adatfelvételt, melyhez korábbi forrásként csupán az UNICEF Magyar Bizottságának kérdőíves kutatása (2014) állt rendelkezésre. Ez azonban csak a sportoló szemszögéből elemezte a vizsgált kérdéskör szegmensét.

A szélesebb spektrumú analízishez feltétlenül szükséges más szereplők tapasztalatainak és véleményeinek feltárása. Különösen igaz ez az edzőkre, valamint a különböző szakszövetségek, szövetségek, sportági akadémiák vezetőire. Ahhoz, hogy valós képet kaphassunk a vizsgált jelenségről, elengedhetetlen az a szándék, hogy a sportélet szereplői egyrészt a saját területükön beavatkozva, másrészt együttesen, a magyar sport egészére nézve törekedjenek annak biztonságosabbá tételére. Az MTSE kutatócsoportja ezt kívánta biztosítani azokkal az együttműködési nyilatkozatokkal, melyet több hazai szervezettel (Magyar Edzők Társasága, Nemzeti Versenysport Szövetség, Sportegyesületek Országos Szövetsége, Magyar Paralimpiai Bizottság) kötött 2022 májusában.

A kutatócsoport beavatkozási területének feltérképezésével a sportszakemberek képzésébe és továbbképzési rendszerébe gyermekvédelmi szempontokat kíván a jövőben beemelni, a jogalkotó számára normatív javaslattétellel élve, várhatóan hatékonyan hozzájárulva ezzel a sport állami és önszabályozási környezetének fejlesztéséhez.

Pályázati forrás: A cikk elkészítését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap 2021. évi Térmaterületi Kiválósági Program Nemzetvédelem, nemzetbiztonság Alprogram (TKP2021 NVA) keretében elnyert támogatáshoz kapcsolódó TKP2021-NKTA-55 azonosító számú térmaterületi kutatási forrás támogatta. A projekt címe: Sportkultúra és sportcsalád: preventív gyermek, ifjúság- és szakembervédelem a sportban. Az áldozattá válás társadalmi, szervezeti és egyéni rizikófaktorai Magyarországon. A térmaterületi kutatást befogadó intézmény neve: Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem. A tanulmány előkészítésében a szerzőkön kívül Prof. Földesiné Szabó Gyöngyi, professzor emerita és Dr. Perényi Szilvia, egyetemi docens kutatócsoport tagok vettek részt.

Felhasznált szakirodalom

1. Anderson, E., White, A. (2018): *Sport, theory and social problems*. Routledge, London.
2. Armour, M., Umbreit, M.S (2018): *Violence, Restorative Justice and Forgiveness*. Jessica Kingsley Publishers, London.
3. Bjarne I., Geoff N., Elmoose-Østerlund, K., Breuer, C., Elien Claes, Disch, J., Feiler, S., Llopis-Goig, R., Lucassen, J., Nagel, S., Perényi, S., Piatkowska, M., Scheerder, J., Seippel, Ø., Vandermeersch, H., van der Werff, H., Adler Zwahlen, J. (2016). *Sports club policies in Europe. A comparison of the public policy context and historical origins of sports clubs across ten European countries*. Odense: University of Southern Denmark, 1-108).
4. Bodnár, I., Perényi, S. (2012): A socio-historical approach to the professionalization of sporting occupations in Hungary during the first decades of the twentieth century: The coach. *International Journal of the History of Sport* 29(8), 1097-1124.
5. Borosán, L., Budainé Csepela Y., Cserny, Á., Soós, I., Hamar, P. (2022): Fekete pedagógia az iskolai testnevelésben és a sportban. *Új Pedagógiai Szemle*, 72: 5-6, pp. 14-34.
6. Brackenridge, C. H., Bringer, J. D., Bishopp, D. (2005): Managing cases of abuse in sport. *Child Abuse Review*, 14(4), 259-274.
7. Brackenridge C.H. (1994): Fair Play or Fair Game? Child Sexual Abuse in Sport Organisations. *International Review for the Sociology of Sport*, 29(3).287–299.
8. Brackenridge C. H, Kirby S. (1997): Playing safe: assessing the risk of sexual abuse to elite child athletes. *International Review for the Sociology of Sport*, 32: 407–418.
9. Brackenridge, C. H. (1987): *Ethical problems in women's sport*. Coaching Focus, Leeds: National Coaching Foundation, Summer, 6, 5-7.
10. Brackenridge, C. H. (1997): "He owned me basically": Women's experience of sexual abuse in sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 32(2), 115-130.
11. Burke, M. (2001): "Obeying Until It Hurts: Coach-Athlete Relationships". *Journal of the Philosophy of Sport*, 28:2, 227–240.
12. Coakley, J. (2004): *Sport in society*. (8th edn) McGraw-Hill. New York.
13. Code of Ethics for Coaches of the Hungarian Coaching Association (2018): Online <https://magyaredzo.hu/wp-content/uploads/2018/11/edzok-etikai-kodexe-magyar-edzok-tarsasaga.pdf>
14. David, P. (2005): *Human Rights in Youth Sport*. New York: Routledge.
15. Donnelly, P. (1999): Who's fair game?: Sport, sexual harassment and abuse. in White, P. and Young, K. (eds) *Sport and Gender in Canada*. Toronto: Oxford University Press.
16. Fasting, K., Brackenbridge, C. H. (2007): Coaches, sexual harassment and education. *Sport, Education and Society*, 7, 1-30.
17. Földesiné Sz. Gy., Gál A., Dóczi T. (2010): *Sportszociológia*. SE TSK, Budapest.
18. Gál, A. (2015): Devianciák és erőszak a sportban. In Laczkó T., Rétsági E. (szerk.) *A sport társadalmi aspektusai*. PTE Egészségtudományi Kar, Pécs. 156-166.
19. Gönczöl, K. (1987): *Bűnözés és társadalompolitika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
20. Gönczöl, K., Korinek, L., Lévai, M. (szerk.) (1996): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Corvina Kiadó, Budapest.
21. Györfi, Zs.; Bodnár, I.; Perényi, Sz. (2023): Szexuális bántalmazás kezelése a nemzetközi sportban: a legnagyobb esetszámmú ügyek elemzése. *Magyar Sporttudományi Szemle* 24:6 (106) pp. 42-52. , 11 p.
22. Hartill, M., Lang, M. (2018): Reports of child protection and safeguarding concerns in sport and leisure settings: an analysis of English local authority data between 2010 and 2015. *Leisure Studies*.

23. Hartill, M. (2014): Exploring Narratives of Boyhood Sexual Subjection in Male-Sport. *Sociology of Sport Journal*, 31(1), 23-43.
24. Herczog, M. (2001): *Gyermekvédelmi kézikönyv*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest.
25. Herczog, M. (2007): *Gyermekbántalmazás*. Budapest: Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalom-szolgáltató Kft.
26. Herczog, M. (2016) in: UNICEF Hungary online survey on acceptance and use of physical violence, corporal punishment against children in Hungary <http://unicef.hu/lezarult-az-unicef-magyarorszag-gyermekjogikerdoive-es-elindult-uj-kampanyunk/> - http://unicef.hu/wp-content/uploads/2016/11/Hol-a-hatar-kutatas_2016.pdf
27. Heywood, L., Dworking, S.L. (2003): Built to Win. The Female Athlete as Cultural Icon. University of Minnesota Press. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/c950_ccrbook_130903web_noblanks.pdf
28. Hunyady Gy. M., Nádas M., Serfőző M. (2006): „Fekete pedagógia” - Értékelés az iskolában. Argumentum Kiadó, Budapest.
29. Kerr, G., Stirling, A. (2019): Where is Safeguarding in Sport Psychology Research and Practice? *Journal of Applied Sport Psychology*, 31:4, 367-384, DOI: 10.1080/10413200.2018.1559255.
30. Corthouts, J., Thibaut, E., Breuer, C., Feiler, S., James, M., Llopis-Goig, R., Perényi S., Scheerder J. (2019): Social inclusion in sports clubs across Europe: determinants of social innovation. *Journal Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 33(1), 21-51.
31. Roest, van der JW., Werff, van der H., Elmoose-Østerlund, K., Albrecht, J., Breuer, C., Claes, E., Feiler, S., Gocłowska, S., Ibsen, B., James, M., Llopis-Goig, R., Murray, M., Nagel, M., Nichols, G., Perényi, S., Piątkowska, M., Post, A., Scheerder, J., Seippel, Ø., Steinbach, D., Adler Zwahlen, J. *Involvement and commitment of members and volunteers in European sports clubs. A comparison of the affiliation, voluntary work, social integration and characteristics of members and volunteers in sports clubs across ten European countries*. Odense: University of Southern Denmark, 2017. p. 1-102).
32. Elmoose-Østerlund, K., Ibsen, B., Nagel, S., Scheerder, J., Breuer, C., Claes, E., Feiler, S., James, M., Llopis-Goig, R., Nichols, G. Perényi, S. Piątkowska, M., Seippel, Ø., Steinbach, D., Roest, van der JW., Werff, van der H., Explaining similarities and differences between European sports clubs. An overview of the main similarities and differences between sports clubs in ten European countries and the potential explanations. Odense: University of Southern Denmark, 2017. p. 1-74).
33. Kerr, G. A., Willson, E. Stirling, Ashley E. (2020): The Effects of Emotionally Abusive Coaching on Female Canadian National Team Athletes. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, Vol. 28 (1), 81-89.
34. Kuritárné Szabó, I.- Tisljár Szabó E. (2015): *Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna*. Öriold és Társai, Budapest.
35. Lenskyj, H. (1992a): Sexual Harassment: Female Athletes' Experiences and Coaches' Responsibilities. *Sport Science Periodical on Research and Technology in Sport*, 12 (6) Coaching Association of Canada.
36. Lenskyj, H. (1992b): Unsafe at home base: Women's experiences of sexual harassment in university sport and physical education. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 1(1), 19-34.
37. McNamee, M. (2011): "Celebrating Trust: Virtues and rules in the ethical conduct of sports coaches". In Hardman, A. R., Jones, C. (eds). *The Ethics of Sports Coaching*, Routledge, London, 23-41.
38. Nádas M., Hunyady Gy. (2006): Fekete pedagógia. Diszfunkcionális pedagógiai hatások az iskolában. In: Hunyady Gy., M. Nádas M.(szerk.) *Az iskolakép változatai és változásai*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 65-73.
39. Nery, M. (2020): *Bullying in the youth sports training*. Routledge, London.
40. NOB Etikái Kódex 2020 <https://olympics.com/ioc/code-of-ethics>
41. Nussbaum, M. C. (2016): *Anger and Forgiveness. Resentment, Generosity, Justice*. Oxford: Oxford University Press.
42. Ørnulf Seippel, Christoph Breuer, Karsten Elmoose-Østerlund, Svenja Feiler, Szilvia Perényi, Monika Piątkowska & Jeroen Scheerder (2020): In Troubled Water? European Sports

- Clubs: Their Problems, Capacities and Opportunities, *Journal of Global Sport Management*, 1-23.
43. Parent, S., Bannon, J. (2011): *Sexual abuse in sport: What about boys?* Faculty of Education, Department of Physical Education, Québec Canada.
 44. Perenyi, S. (2013): Hungary. In Hallmann, Kristin and Petry, Karen (eds.). *Comparative Sport Development – System, Participation and Public Policy*, 87-100. Springer Science+Business Media, New York.
 45. Perényi, S., Bodnár I. (2015): Sports Clubs in Hungary. In C. Breuer, R. Hoekman, S. Nagel & H. van der Werff (eds.) *Sport Clubs in Europe, A cross-national comparative Perspective*, 221-247. DOI 10.1007/978-3-319-17635-2_13, ISBN: 978-3-31917634-5. Springer International Publishing, series of Sports Economics, Management and Policy: Switzerland.
 46. Perényi, S. (2020): Hungary: Potentials for Civil Initiatives in Sports, 151-182. In S. Nagel, K. Elmoose-Østerlund, B. Ibsen, J. Scheerder (eds.) *Functions of Sports Clubs in European Societies A Cross-National Comparative Study*, pp 385. Springer International Publishing-Sports and Economics, Management and Policy series (SEMP, vol. 17), Springer Nature Switzerland AG 2020.
 47. Raakman, E, Dorsch, K, Rhind, D. J. (2010): The development of a typology of abusive coaching behaviours within youth sport. *International Journal of Sports Science & Coaching*. 5:503–15.
 48. Russell, J. S. (2011): "The Moral Ambiguity of Coaching Youth Sport". In Alun R. Hardman, A. R., Jones, C. (eds). *The Ethics of Sports Coaching*, Routledge, London, 87–103.
 49. Rutschky, K. (1977): *Schwarze Pädagogik. Quellen zur Naturegeschichte der bürgerlichen Erziehung*. Ullstein Handbuch.
 50. Sárközy T. (2015): *Magyar sportjog - Az új Polgári Törvénykönyv után*. HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
 51. Sipos-Onyestyák N., Perényi Sz., Farkas J., Gösi Zs., Kedelényi-Gulyás E. (2019): Az európai sportágazati szakember-fejlesztés lehetőségei: az ESSA-Sport projekt bemutatása és előzetes eredményei. *Testnevelés, Sport, Tudomány / Physical Education, Sport, Science*, 4(1-2) 47-59, 13 p.
 52. Stirling, A. E., Kerr, G. A. (2008): Defining and categorizing emotional abuse in sport. *European Journal of Sport Science*, 8, 173-181.
 53. Stirling, A. E., Kerr, G. A. (2009): Abused athletes' perceptions of the coach-athlete relationship, *Sport in Society*, 12:2, 227–239.
 54. Szekeres, D. (2018): Egyes speciális, személyre szabott, áldozatokat segítő szolgáltatások Magyarországon az uniós jog tükrében. *Európai Jog: Az Európai Jogakadémia Folyóirata*, 18(1), pp.18–26.
 55. Szekeres, D. (2019): Áldozatvédelem és áldozatsegítés új lehetőségei és kihívásai a sportban. In *Sport és innováció: nemzetközi konferencia absztraktfüzet*. Budapest. pp. 56–57.
 56. Toftegaard Nielsen, J. (2001): The forbidden zone: Intimacy, sexual relations and misconduct in the relationship between coaches and athletes. *International Review for the Sociology of Sport*, 36, 2, 165-183.
 57. United Nations Children's Fund (2013): *Championing Children's Rights: A global study of independent human rights institutions for children*. UNICEF Office of Research, Florence.
 58. UNICEF (2014): Gyerekek tapasztalatai a sportban. <https://unicef.hu/ezt-tesszuk-itthon/hazai-kutatasok/gyerekek-tapasztalatai-a-sportban>
 59. Van der Kolk, B. (2020): *A test mindent számon tart*. Ursus Libris, Budapest.
 60. Vermes K., Farkas P. (szerk.) (2017): *A fair play ereje?! Tények és értékek a 21. századi sport világában.*, Testnevelési Egyetem, Budapest, 82-91.
 61. Walsch, A. (2015): "Sport, Commerce and the Market". In McNamee, M., Morgan, W. J. *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*, (eds), Routledge, London, 411–425.
 62. Young, K. (2019): *Sport, Violence and Society*. Routledge, London and New York.
 63. Young-Bruehl, E. (2013): *Childism: Confronting Prejudice Against Children*. Yale University Press, London.

Gyermek-, ifjúság- és
szakembervédelem a sportban